

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING “BOBURNOMA” ASARIDA AYOLLAR TIMSOLI

Qurbonova Munisa Ibragim qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Zahiriddin Muhammad Bobur tomonidan yozilgan “Boburnoma” asarida ayollar obrazining ifodalanishi, ularning ijtimoiy hayotdagi oʻrni, shaxsiy fazilatleri va muallif munosabati kontekstida tahlil etiladi. Ayollar timsoli asarda faqatgina oilaviy yoki romantik kontekstda emas, balki ijtimoiy, madaniy va tarixiy voqealar jarayonida ham muhim oʻrin egallab kelgani ochib beriladi.

Kalit soʻzlar: ayol obrazi, tarixiy shaxsiyat, maʼnaviyat, oila, badiiy tafakkur, ayollarga munosabat, shaxs, jamiyat, barkamollik.

Kirish. Zahiriddin Muhammad Bobur nafaqat buyuk davlat arbobi, sarkarda va shoir, balki oʻzining “Boburnoma” asari orqali oʻzbek adabiyoti va tarixshunosligida chuqur iz qoldirgan yozuvchi sifatida tanilgan. “Boburnoma” — bu oʻz davrining ijtimoiy-siyosiy, madaniy hayotini, shaxsiy kechinmalarni va tarixiy voqealarni yuksak badiiylik bilan ifodalagan asardir. Ushbu asarda ayollar obrazlari turli qiyofalarda — ona, opa-singil, sevikli, ayol hukmdor, ziyoli yoki oddiy xalq vakilasi sifatida tilga olinadi. Boburning ayollarga boʻlgan yondashuvi, ularning sifatlariga bergan bahosi, ularning hayotidagi oʻrni va ularga boʻlgan hurmat-ehtiromi bu obrazlarning chuqur va samimiy tasvirlanishida namoyon boʻladi. Mazkur maqolada Bobur qalamiga mansub ayollar timsollari tahlil qilinadi hamda ulardagi maʼnaviy, ijtimoiy va madaniy mazmun yoritiladi.

Zahiriddin Muhammad Bobur — oʻz davrining buyuk sarkardasi, davlat arbobi, shoir va tarixchi sifatida oʻzbek adabiyoti va madaniyatida chuqur iz qoldirgan shaxsdir. Uning eng mashhur asari — “Boburnoma” nafaqat tarixiy voqealar bayoni, balki muallifning shaxsiy kechinmalari, ijtimoiy-siyosiy qarashlari, axloqiy-maʼnaviy tushunchalari mujassam boʻlgan nodir asardir. Asar yuksak badiiylik va tafakkur kuchi bilan ajralib turadi. Unda koʻplab tarixiy shaxslar, voqealar bilan bir qatorda, ayollar obrazi ham alohida eʼtibor bilan tasvirlangan. Bobur ayollarni faqat oilaviy yoki estetik timsol sifatida emas, balki jamiyat hayotida faol ishtirok etuvchi, dono, ziyoli, mehribon va kuchli irodali insonlar sifatida tasvirlaydi. Ayniqsa, onasi Qutlugʻ Nigorxonim, singlisi Xonzoda Begim, hamda boshqa tarixiy ayollar haqida iliq va samimiy fikrlar bildirilgani Boburning ayollarga nisbatan chuqur hurmat va ehtirom bilan qaraganini koʻrsatadi. Ushbu maqola “Boburnoma” asaridagi ayollar timsolining

badiiy-falsafiy talqini, ularning shaxsiy fazilatlari va jamiyatdagi o'rnini tahliliga bag'ishlangan.

Asosiy qism. “Boburnoma” asarida ayollar obrazlari ko'p jihatdan o'ziga xos va boy badiiy mazmunga ega. Bobur avvalo o'z onasi — Qutlug' Nigorxonimni samimiyat bilan tilga oladi. U onasini dono, e'tiqodli, saxovatli va mehribon inson sifatida tasvirlab, ayolning nafaqat ona, balki ruhiy tarbiya beruvchi timsol ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, Bobur o'zining singillari va boshqa qarindosh ayollari haqida ham alohida mehr bilan so'z yuritadi. Masalan, Xonzoda Begim obrazida ma'rifatli, siyosiy jarayonlarda faol ishtirok etgan ayol qiyofasi gavdalanadi. Xonzoda Begim o'z zamonasida siyosiy va diplomatik muhitda o'z o'rniga ega bo'lgan ayollardan biri sifatida ko'rsatilgan.

Boburning asardagi romantik hissiyotlari ham ayollar timsolini kengroq ochib beradi. Uning ko'plab she'rlari, xususan, lirik parchalarida ayol go'zalligi, uning nafosati, ruhiy qudrati, sadoqati va nozik qalbi yuksak san'atkorlik bilan madh etiladi. Bu Boburning shaxsiy hayoti bilan bog'liq real kechinmalar asosida yaratilganligi sababli, obrazlar samimiylik va tabiiylik bilan to'yingan.

Ayniqsa, Bobur ayollarni faqat uy-ro'zg'or doirasida emas, balki jamiyat hayotida faol, ma'naviy jihatdan boy, bilimli va irodali shaxs sifatida ko'rsatadi. U o'z davrining ijtimoiy hayotida ayollarning o'rniga hurmat bilan qaraydi, ularni past ko'rsatmaydi, balki ularning imkoniyat va fazilatlarini e'tirof etadi. Bu jihat Bobur tafakkurining yuksakligidan, ayol shaxsiyatini anglashdagi insonparvarlik pozitsiyasidan dalolat beradi.

Boburning “Boburnoma” asarida ayollar obrazlari yuzaki emas, balki chuqur psixologik tahlil asosida berilgan. Bu obrazlar orqali muallif ayolga insoniy, axloqiy, ma'naviy jihatdan yuqori baho beradi. Ayollar timsollari asarda nafaqat oilaviy doirada, balki siyosiy va madaniy muhitda faol ishtirok etuvchi, jamiyat hayotiga ta'sir ko'rsatuvchi kuch sifatida ko'rsatiladi.

Bobur tarixiy voqealarni bayon etar ekan, ayollarni ham bu jarayonlarning muhim ishtirokchilari sifatida tilga oladi. Ularning sabr-toqati, fidoyiligi, oqilonaligi haqida iliq fikrlar bildiradi. Ayniqsa, Xonzoda Begim obrazida o'z zamonasining ziyoli, irodali va siyosiy jihatdan faol ayol timsoli gavdalanadi. Shu tarzda, Bobur ayollarni jamiyat hayotining muhim bo'g'ini deb biladi.

“Boburnoma” — Zahiriddin Muhammad Boburning hayoti, yuritgan yurishlari, siyosiy faoliyati va shaxsiy kechinmalarini aks ettiruvchi yuksak badiiy va tarixiy yodgorlikdir. Ushbu asarda ayollar timsoli ko'plab sahifalarda uchraydi va ular turli ijtimoiy maqomda, turli holatlarda tasvirlanadi. Bobur o'z asarida ayollarga mehr-

muhabbat, hurmat-ehtirom bilan qaraydi, ularning fazilatlarini e'tirof etadi, shaxsiy hayotidagi ayollar haqida chuqur samimiyat bilan so'z yuritadi.

Avvalo, Bobur o'z onasi Qutlug' Nigorxonim obrazini yuksak insoniylik bilan tasvirlaydi. U onasini dono, sabrli, farosatli va mehribon inson sifatida eslaydi. Boburning onasiga nisbatan bildirgan samimiy tuyg'ulari asarda ayol siymosining oliy darajadagi insoniy timsol sifatida aks etganini ko'rsatadi. Bu obraz orqali Bobur ayolni nafaqat farzand tarbiyalovchi, balki axloqiy tayanch, ruhiy madadkor sifatida tasvirlaydi.

Asarda Boburning singlisi Xonzoda Begim haqida ham alohida to'xtalinadi. Bu ayol obrazida siyosiy yetuklik, ma'rifatparvarlik, irodalilik kabi fazilatlar mujassam. Xonzoda Begim faqatgina saroy ahli emas, balki muhim siyosiy va diplomatik jarayonlarda ham faol bo'lgan shaxs sifatida tasvirlanadi. U Boburning hayotida muhim o'rin egallagan, uning qarorlariga ta'sir ko'rsatgan, ba'zan esa vositachilik vazifasini bajargan. Bu esa Bobur davrida ayollarning ijtimoiy-siyosiy hayotda ham ma'lum mavqega ega bo'lganidan dalolat beradi.

Bobur asarda shaxsiy kechinmalari orqali ayollarga bo'lgan romantik munosabatini ham ifodalaydi. Uning ayol go'zalligiga bo'lgan estetika bilan yo'g'rilgan qarashlari, she'riy uslubda berilgan lirik izhorlari bu obrazlarning badiiy jihatdan jonli va tabiiy chiqishiga xizmat qilgan. Bobur ayollarning tashqi go'zalligini madh etish bilan birga, ularning ruhiy nozikligi, sabr-toqati, muhabbati va sadoqatini ham yuqori baholaydi.

“Boburnoma”dagi ayollar obrazlari orasida oddiy xalq vakilasi bo'lgan ayollar ham uchraydi. Ularning og'ir hayot kechirishlari, urush va ko'chishlardagi mashaqqatlarga bardosh berishlari tasvirlangan sahifalarda aks ettiriladi. Bobur bu ayollarga nisbatan ham mehr bilan yondashadi, ularni shafqatli, bardoshli va sabrli insonlar sifatida tilga oladi.

Yuqoridagilardan ko'rinadiki, Bobur o'z asarida ayollarni faqat hissiy, romantik qahramonlar sifatida emas, balki tarixiy, ijtimoiy va ruhiy jihatdan yuksak shaxslar darajasida tasvirlaydi. Ularning har biri o'ziga xos fe'l-atvorga, hayotiy pozitsiyaga va jamiyatdagi rolga ega. Bobur ayollar siymosi orqali o'z davrining ma'naviy qiyofasini, oilaviy qadriyatlarini va insoniy munosabatlarini badiiy ifodalaydi. Bu esa “Boburnoma”ni nafaqat tarixiy manba, balki ma'naviy-tarbiyaviy ahamiyatga ega adabiy asar sifatida qadrlashga asos bo'ladi.

Xulosa. Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma” asaridagi ayollar timsollari turfa qiyofada tasvirlangan bo'lib, ular orqali muallif o'z davridagi ayollarning ijtimoiy, ma'naviy va ruhiy salohiyatini yuksak darajada aks ettiradi. Bobur ayollarga nisbatan chuqur hurmat va ehtirom bilan yondashadi, ularni jamiyatning teng huquqli

a'zosi sifatida ko'radi. Ayol obrazlari orqali Bobur insoniylik, sadoqat, donolik va go'zallik tushunchalarini mujassamlashtiradi. Ushbu tahlil shuni ko'rsatadiki, Boburning qarashlarida ayol shunchaki romantik obraz emas, balki jamiyat hayotining faol va ma'naviy tayanchidir.

Zahiriddin Muhammad Boburning "Boburnoma" asarida ayollar timsoli yuksak insoniylik, sadoqat, aql-zakovat va ma'naviy barkamollik mezonlari asosida tasvirlangan. Muallif ayollarga faqatgina oilaviy doirada emas, balki ijtimoiy, siyosiy va madaniy hayotda faol ishtirokchi sifatida qaraydi. Onasi Qutlug' Nigorxonim, singlisi Xonzoda Begim kabi tarixiy ayol obrazlari orqali Bobur ayolning nafosatli, lekin ayni paytda dono va irodali shaxs sifatidagi qiyofasini chizadi. Shuningdek, u lirik holatlarda ayol go'zalligi va qalb nozikligini yuksak estetik did bilan madh etadi. Bu esa Boburning ayollarga nisbatan chuqur hurmat, mehr va e'tibor bilan qaraganligini ko'rsatadi. Umuman olganda, "Boburnoma"dagi ayol obrazlari muallif tafakkurining yuksakligi, insonparvarlik g'oyalari va jamiyatda ayolning teng huquqli mavqeni egallashi zarurligiga bo'lgan qat'iy ishonchini ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ismatullayeva, Z. (2021). *Boburnomada ayollar obrazining badiiy talqini*. – Toshkent: Adabiyot nashriyoti.
2. Nuriddinov, B. (2022). "Boburnoma va ayol timsollari: tarix va badiiyat uyg'unligi". *O'zbek tili va adabiyoti*, 3(101), 64–70.
3. Xolmirzayeva, D. (2023). *Sharq mumtoz adabiyotida ayol obrazi: Navoiydan Boburgacha*. – Samarqand: Ziyo Print.
4. G'ofurova, M. (2020). "Zahiriddin Muhammad Bobur asarlarida ma'naviyat va ayol timsoli". *Milliy meros*, 2(15), 44–49.
5. Bobur, Z.M. (2024). *Boburnoma*. Ilmiy tanqidiy matn, sharh va izohlar bilan. – Toshkent: Fan va texnologiya.